

Autor: Ignacy Dudkiewicz

Kto to jest biedny? O zjawisku i obliczach polskiego ubóstwa

Poziom edukacyjny: III

Związek z podstawą programową: Wiedza o społeczeństwie III 2.5., 3.1., 5.5.

Cele:

- zapoznanie uczniów z podstawowymi definicjami i specyfiką ubóstwa;
- analiza strukturalnych i indywidualnych przyczyn ubóstwa;
- pobudzenie wrażliwości uczniów na osoby ubogie i wykluczone;
- zapoznanie uczniów z inicjatywami nakierowanymi na wsparcie osób ubogich w ich najbliższym otoczeniu.

Cele w języku ucznia:

- dowiesz się, czym jest ubóstwo i jak wygląda sytuacja osób ubogich;
- dowiesz się, jakie są najczęstsze przyczyny ubóstwa;
- weźmiesz udział w dyskusji na temat sytuacji osób ubogich;
- nauczysz się szukać informacji o inicjatywach wspierających osoby ubogie.

Metody:

- praca indywidualna z kartą pracy;
- dyskusja;
- praca w grupach;
- infografika.

Czas trwania:

2x45 min.

Materiały dodatkowe:

1. Karty pracy indywidualnej.
2. Infografika.

Pierwsza lekcja:

1. Wprowadzenie (5 minut)

Powiedz, że przez najbliższe dwie lekcje będziecie rozmawiać o ubóstwie i nierównościach. Przedstaw cele lekcji w języku ucznia.

2. Dyskusja (10 minut)

Powiedz uczniom, że ubóstwo nie ma jednej miary i jednej definicji przyjętej w całym świecie, Europie czy nawet kraju.

Poproś uczniów, by wyobrazili sobie osobę, która ma do dyspozycji 1000 złotych na miesiąc. Czy uznamy taką osobę za ubogą? Od czego to zależy? W razie potrzeby zapytaj, co może wpływać na to, że sama siebie uzna za ubogą.

Na podstawie rozmowy (ew. ją uzupełniając) wskaż różne uwarunkowania ubóstwa poprzez stworzenie na tablicy mapy myśli, dzieląc je na przykład według następującego klucza:

- uwarunkowania zewnętrzne (niezależne od danej osoby):
  - ceny produktów i usług (mogące się bardzo różnić nawet w obrębie jednego miasta, co szczególnie widać na przykładzie kosztów mieszkania);
  - możliwości sezonowego lub dorywczego dorabiania;
  - zarobki i poziom życia osób w otoczeniu.
- uwarunkowania indywidualne (dotyczące sytuacji indywidualnej tej osoby):
  - miejsce zamieszkania (ew. ceny dojazdu do szkoły/pracy);
  - koszty utrzymania mieszkania (np. stan instalacji grzewczej, jakość ochrony przed warunkami atmosferycznymi);
  - stan zdrowia (konieczność płacenia za leczenie).
- uwarunkowania odnoszące się do relacji i więzi społecznych:
  - liczba osób, pozostających na utrzymaniu tej osoby;
  - wsparcie rodziny i przyjaciół.

3. Definicje (5 minut)

Wskaż trzy podstawowe rodzaje ubóstwa:

- a) **ubóstwo skrajne** (sytuacja, w której dana osoba nie jest w stanie zapewnić swoich podstawowych potrzeb fizjologicznych i życiowych – mieszkaniowych, żywieniowych, zdrowotnych, co zagraża jej kondycji fizycznej i życiu; najbardziej oczywistym przykładem są osoby w kryzysie bezdomności);
- b) **ubóstwo ustawowe lub ekonomiczne** (sytuacja, w której osoba posiada dochody niższe od ustawowo uznanych za sytuację ubóstwa, wobec czego ma prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej; w 2016 roku w Polsce próg ten wynosił 634 złote dla gospodarstwa jednoosobowego);
- c) **ubóstwo relatywne** (poziom ubóstwa zależy od przeciętnego poziomu życia w danym kraju/regionie/mieście – jest inny w Polsce, inny we Francji, inny w Bangladeszu; może również różnić się w obrębie jednego kraju. W Polsce określany jest

poprzez obliczenie 60% z mediany dochodów w danym społeczeństwie – robi to Główny Urząd Statystyczny).

4. Praca własna i dyskusja (20 minut)

Poinformuj uczniów, jaki jest próg ubóstwa skrajnego w Polsce (w roku 2015 wyniósł on według danych GUS 545 złotych miesięcznie dla gospodarstwa jednoosobowego), ubóstwa ekonomicznego (w 2016 roku wyniósł 634 złote dla gospodarstwa jednoosobowego) oraz ubóstwa relatywnego (w Polsce było to w 2015 roku około 1355 złotych dla gospodarstwa jednoosobowego). Oczywiście, liczby te inaczej wyglądają dla gospodarstw wieloosobowych, na przykład rodzin z dziećmi.

Rozdaj uczniom karty pracy (materiał nr 1). Poproś, by na podstawie podanej w nich instrukcji każdy uczeń dokonał wyboru najważniejszych według niego dóbr tak, by zmieścić się w ograniczonym budżecie.

Następnie porozmawiajcie wspólnie nad tym, dlaczego uczniowie wybrali takie, a nie inne dobra. Jakie potrzeby realizowali w pierwszej kolejności i dlaczego? Czy potrafiliby na co dzień odnaleźć się bez dóbr, z których zrezygnowali? Które z nich są im potrzebne? Jakich dóbr jeszcze brakuje w tabelce, a są dla nich ważne?

Zwróć uwagę, że przykład podany w karcie pracy dotyczy osoby samotnej, zdrowej, niemającej na utrzymaniu dzieci ani starszych rodziców, niewynajmującej mieszkania, tylko posiadającej własne. Każda ta zmienna wpływa na poziom życia i możliwości konsumpcyjne.

* Jeśli starczy czasu, zapoznaj uczniów z infografiką z Magazynu „Kontakt” (nr „Niema bieda” 27/2014, s. 28-29, dostępny w internecie, materiał nr 2) prezentującą, na co przeznaczają środki osoby w sytuacji skrajnego ubóstwa. Jeśli czasu będzie za mało, poproś uczniów o zapoznanie się z infografiką w domu.

5. Podsumowanie (5 minut)

Poproś uczniów o podzielenie się swoimi refleksjami z lekcji. Czy coś sobie uświadomili? Czy tak myśleli o ubóstwie? Czy lepiej rozumieją sytuację osób ubogich?

Poproś również uczniów o poszukanie w domu inicjatyw z najbliższej okolicy, które skierowane są do osób ubogich, w kryzysie bezdomności, wykluczonych socjalnie. Wskaż na możliwe źródła tej wiedzy: media lokalne, bazy organizacji pozarządowych, strony parafii, strona urzędu.

Druga lekcja:

1. Wprowadzenie (5 minut)

Zapytaj uczniów o informacje z poprzedniej lekcji. Czy pamiętają, czym jest ubóstwo skrajne, ustawowe oraz relatywne? Zapytaj o wrażenia z infografiki, którą mieli przeanalizować w domu.

2. Przyczyny ubóstwa. Praca w grupach (20 minut)

Podziel uczniów na grupy 4-5-osobowe i poproś ich o próbę wspólnej odpowiedzi na pytania poprzez zapisanie ich w formie punktów na flipchartach:

- a) Dlaczego ludzie stają się ubodzy? Co wpędza ludzi w biedę?
- b) Jak można wyrwać się z biedy?

Następnie każda grupa powinna przedstawić wyniki swojej pracy. Wypiszcie te przyczyny ubóstwa, które uczniowie uważają za najważniejsze i które najczęściej pojawiały się w pracy grup. Uzupełnij listę, jeśli będzie brakowało wśród nich któreś z poniższych przyczyn (to częste i ważne przyczyny ubóstwa):

- a) Bezrobocie;
- b) Choroba (fizyczna i psychiczna), wypadek;
- c) Bycie ofiarą oszustwa;
- d) Nieszczęście losowe (np. pożar mieszkania);
- e) Ubóstwo dziedziczne.

Wskaż na strukturalne przyczyny ubóstwa, brak pracy w danym regionie, zwolnienia, dorastanie w ubóstwie. Uświadom uczniów, że nie wszyscy mają możliwość dojeżdżania do lepszej szkoły, studiowania czy zdobywania doświadczenia zawodowego. Bardzo istotną przyczyną ubóstwa są również choroby. Wskaż także na zjawisko tak zwanych „biednych pracujących”, czyli osób, które pracują (niekiedy bardzo dużo – na przykład 250 godzin w miesiącu jako ochroniarz w centrum handlowym), a jednak ich pensja nie wystarcza im na przekroczenie progu ubóstwa relatywnego (w 2015 roku w Polsce w takiej sytuacji znajdowało się około 14% pracujących).

3. Pomoc osobom ubogim (15 minut)

Poproś uczniów o podanie na podstawie wykonanej przez nich pracy domowej przykładów akcji, które wspierają osoby ubogie w ich najbliższym otoczeniu lub na skalę ogólnopolską. Jeśli uczniowie podadzą mało takich inicjatyw, warto uzupełnić je o inne, znalezione przez Ciebie (np. za pośrednictwem bazy organizacji pozarządowych <http://bazy.ngo.pl>, lokalne Centrum Wolontariatu albo urząd gminy/miasta).

Prawdopodobnie będą to akcje oparte m.in. o:

- wsparcie finansowe;
- paczki dla ubogich rodzin/osób;
- wsparcie osób w kryzysie bezdomności poprzez noclegownie/schroniska;
- spotkania z osobami w kryzysie bezdomności na ulicy (na przykład Lublin, Kraków, Warszawa, Szczecin);
- spotkania świąteczne dla osób ubogich;
- aktywizację zawodową.

Zapytaj uczniów, czy niektóre z tych akcji podobają im się bardziej, a inne mniej i dlaczego, a także o to, czy chcą i mają pomysł, w jaki sposób mogliby się włączyć w którąś z prezentowanych akcji (np. poprzez zbiórkę odzieży/zabawek/kiernasz świąteczny na rzecz danej organizacji/uczestnictwo w wyjściu na ulicę do osób w kryzysie bezdomności). Jeśli tak, zaplanujcie najbliższe działania w celu uskutecznienia tej inicjatywy (np. we współpracy ze szkolnym lub lokalnym Centrum Wolontariatu).

* Jeśli masz taką możliwość, zaproś na kolejną lekcję przedstawiciela danej inicjatywy, by opowiedział o niej uczniom w bardziej systematyczny sposób i podzielił się swoimi przemyśleniami.

4. Podsumowanie (5 minut)

Zapytaj uczniów, co uważają za najważniejszą informację, refleksję lub kwestię z ostatnich dwóch lekcji. Zrób to za pomocą rundki bez przymusu. Podpowiedz uczniom, gdzie mogą szukać więcej informacji o ubóstwie i jego uwarunkowaniach.

Przydatne lektury i strony internetowe:

Strona Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych <https://www.ipiss.com.pl/>

Publikacje:

1. Główny Urząd Statystyczny, „Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2015 roku” – publikacja dostępna w Internecie. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2015-r-14,3.html>
2. Główny Urząd Statystyczny, „Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014” – publikacja dostępna w Internecie. <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html>
3. Magazyn „Kontakt”, numer „Niema Bieda” 27/2014 (w szczególności wywiad z prof. Elżbietą Tarkowską oraz infografika) – publikacja dostępna w Internecie. <http://magazynkontakt.pl/kontakt-272014-niema-bieda.html>

Książki:

Elżbieta Tarkowska (red.) „Zrozumieć biednego. O dawnej i obecnej biedzie w Polsce” – książka dostępna w Internecie.
http://otworzksiazke.pl/images/ksiazki/zrozumiec_biednego/zrozumiec_biednego.pdf

Przykładowe, warte uwagi inicjatywy na rzecz osób ubogich (uwaga: nie wszystkie działają w całej Polsce):

1. Wspólnota Chleb Życia siostry Małgorzaty Chmielewskiej <http://chlebzycia.org/>
2. Wspólnota Sant'Egidio <https://www.santegidio.pl/>
3. Lokalne oddziały Caritas <http://www.caritas.pl/>
4. Akcja „Wymiana Ciepła” <https://www.facebook.com/wymianaciepla/?fref=ts>
5. Kamilańska Misja Pomocy Społecznej <http://www.misja.com.pl/>
6. Program „Gorący Patrol” Centrum Wolontariatu w Lublinie <http://wolontariat.org.pl/lublin/nasze-programy-2/>
7. Dzieło Pomocy św. Ojca Pio <http://dzielopomocy.pl/>
8. Stowarzyszenie mali bracia Ubogich <http://www.malibracia.org.pl/>
9. Fundacja Kapucyńska <http://fundacja-kapucynska.org/>
10. Spółdzielnia Socjalna EMAUS w Krężnicy Jarej <http://www.spoldzielniaemaus.pl/>